דיני

ממונות [א]בשלשה [ג]גזילות וחבלות בשלשה נזק וחצי נזק תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בשלשה [ג]האונס והמפתה והמוציא שם רע בשלשה דברי ר"מ וחכמים אומרים [ד]מוציא שם רע בעשרים ושלשה מפני שיש בו דיני נפשות [א][ה]מכות בשלשה משום רבי ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה [ו]עיבור החדש בשלשה עיבור השנה בשלשה דברי ר"מ רבן שמעון בן גמליאל אומר [ז]בשלשה מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה ואם גמרו בג' מעוברת: [ב][ח]סמיכת זקנים [ג]ועריפת עגלה בשלשה דברי ר' [ד]שמעון ר' יהודה אומר [כ]בחמשה [ה]החליצה והמיאונין בשלשה [ו]נטע רבעי [ל]ומעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה [מ]ההקדשות בשלשה [נ]הערכין המטלטלים בשלשה ר' יהודה אומר אחד מהן כהן [ז][ס]והקרקעות [ח]תשעה וכהן [ע]ואדם כיוצא בהן [פ]דיני נפשות בעשרים ושלשה [צ]הרובע והנרבע בעשרים ושלשה שנאמר [1]והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר [2]ואת הבהמה תהרוגו [ק]שור הנסקל בעשרים ושלשה שנאמר [3]השור יסקל וגם בעליו יומת [ט]כמיתת בעלים כך מיתת השור [י]הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש מיתתן בעשרים ושלשה [ר]רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה רבי עקיבא אומר מיתתן בעשרים ושלשה: [יא]אין [ש]דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי בית דין של שבעים ואחד [יב]ואין מוציאין [יג]למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד אין [יד]מוסיפין [טו]על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד אין עושין סנהדריות לשבטים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד [טז]אין עושין עיר הנדחת אלא על פי בית דין של שבעים ואחד [ת]אין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש אבל עושין אחת או שתים [יז][א]סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלשה מנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד שנאמר [4]אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ומשה על גביהן ר' יהודה אומר שבעים [ב]ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה שנאמר [5]ושפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת הרי כאן עשרים ומנין לעדה שהיא עשרה שנאמר [6]עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב ומנין להביא עוד שלשה ממשמע שנאמר [7]לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני שאהיה עמהם לטובה אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה הטייתך לטובה על פי אחד [ג]הטייתך לרעה על פי שנים

ואין

דיני ממונות בשלשה. בגמ' [ג:] ילפינן להו: **גזילות.** כופר בפקדון דמשלח בו יד הוי גזלן וכן החוטף מיד חבירו הוי גזלן כגון ויגזול את החנית מיד המצרי (שמואל ב כג) אבל לוה ולא שילם לא מיקרי גזלן דמלוה להוצאה ניתנה: **וחבלות.** החובל בחבירו חייב בחמשה דברים כדאמרינן בבבא קמא (פד.) ואיש כי יתן מום בעמיתו וגו' כן יעשה לו [ויקרא כד] בממון. ובגמ' [ע"ב] פריך היינו דיני ממונות: **נזק.** דשור המועד או אדם שהזיקו. ובגמ' [ג.] פריך היינו חבלות: **תשלומי כפל.** דגניבה שנמצא בידו דכתיב (שמות כב) אם המצא תמצא בידו וגו': **ותשלומי ארבעה וחמשה.** דשור או שה שטבחו או מכרו: **האונס והמפתה.** נערה בתולה חמשים כסף: ק)**מוציא שם רע.** לא מצאתי לבתך בתולים וגו' וענשו אותו מאה כסף וגו' (דברים כב): **דיני נפשות.** דאם אמת היה שזינתה תחתיו היא בסקילה. ודיני נפשות בעינן כ"ג ר)לקמן בפירקין (דף טו.): **מכות.** מלקות ארבעים. טעמא דר' ישמעאל ורבנן מפרש בגמרא (דף י.) מקראי: **עיבור החדש.** בגמרא [י:] מפרש: **עיבור השנה.** שהיו ב"ד יושבין ורואין אם צריכין לעבר מפני האביב והתקופה כדאמרינן בגמ' [יא:] מילתיה דר' שמעון מיפרשא בגמרא בברייתא (דף י:): **סמיכת זקנים.** על ראש פר העלם דבר של צבור: **חליצה בשלשה.** ביבמות יליף לה בפרק מצות חליצה (דף קא.): **מיאונין.** יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה לדעתה יוצאה בלא גט במיאון כל זמן שלא גדלה תחתיו ובשלשה בעינן דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ומיאונין דרבנן דמדאורייתא אפילו מיאון לא בעיא דאין קדושי קטנה כלום אלא אם כן קדשה אביה דכתיב (דברים כב) את בתי נתתי לאיש הזה: **נטע רבעי.** אם בא לחללו על המעות וכן מעשר שני: **שאין דמיהן ידועין.** כגון פירות והרקיבו שאין להם שער בשוק: **וההקדשות.** הבא לפדותן צריך שלשה לשומן: **הערכין המטלטלין.** בגמרא (דף יד:) מפרש: **אחד מהם כהן.** דכתיב כהן בפרשה כערכך הכהן וגו' (ויקרא כז): **והקרקעות.** של הקדש צריך ט' והעשירי כהן לשומן אם בא לפדותן. בגמ' (דף טו.) מפרש ויליף להו מקראי: **ואדם.** הבא לפדות עצמו מיד הקדש צריך עשרה לשומו. ובגמרא (שם) פריך אדם מי קדיש: **דיני נפשות בעשרים ושלשה.** לקמן יליף לה במתני': **הרובע והנרבע.** שור שרבע אשה ובהמה שנרבעת לאיש נידונית הבהמה ליסקל: **בכ"ג.** כאדם הרובע דאיתקוש להדדי ש)והרגת את האשה ואת הבהמה בהמה היינו רובע ואיתקוש בהמה לאשה מה אשה בכ"ג אף בהמה בכ"ג: **ואומר ואת הבהמה תהרוגו.** בנרבע כתיב: **שור הנסקל.** שנגח אדם ומת: **כמיתת בעלים.** אם היה נידון בחיוב מיתת בית דין דבעי עשרים ושלשה כך מיתת השור דהאי בעליו יומת קרא יתירא לכך דרשה ולא דנתחייב קטלא כדמפרש טעמא בגמ' (שם): **הזאב והארי כו'.** שהמיתו אדם ונידונין בסקילה כשור דאמרינן בב"ק אחד שור ואחד כו' בשור שנגח את הפרה (דף נד:) ת): **ברדלס.** א)חיה היא: **ואין דנין לא את השבט.** ב)רובו של שבט שעבדו ע"ז במזיד: **נביא השקר.** בחנק. בגמ' (דף טז.) בעי מנלן דבעי שבעים ואחד: **במלחמת הרשות.** כל מלחמה קרי רשות לבד ממלחמת יהושע שהיתה לכבוש את ארץ ישראל: **על העיר.** ירושלים: **סנהדריות.** שהיו מושיבים סנהדרי קטנה של כ"ג בכל עיר ועיר כדכתיב (דברים טז) תתן לך בכל שעריך וצריכין בית דין הגדול שבלשכת הגזית לצאת ולהושיבם וכו' ג) יליף בגמ' (דף טז:): **בספר.** כרך המבדיל בין ישראל לנכרים ובלע"ז מרק"א. ובגמרא (שם) מפרש טעמא: **עדה שופטת.** עשרה מחייבין: **ועדה מצלת.** עשרה מזכין. אשמעינן קרא דצריך עשרים שאם יחלקו יהיו עשרה מחייבין ועשרה מזכין: **לעדה הרעה.** במרגלים כתיב: **לרעות.** אם הרוב מחייבין לא תלך אחריהם להרוג: **שומע אני.** דלטובה לזכות הלך אחריהן שאפי' מיעוט המזכים ורבים המחייבין כתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות משום זכות לא איצטריך ליה אלא אפילו לחייב הלך אחריהן: **לא כהטייתך.** אחרי רבים לזכות אני אומר לך לנטות אחרי רבים לחובה אלא לזכות על פי אחד אפילו אין יתירין מזכין על המחייבין אלא אחד זכה אבל לחובה עד שיהו מחייבין עודפין על המזכין שנים והכי קאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות על פי אחד אבל אחרי רבים בשנים אפי' לרעות. הלכך על כרחך כ"ב בעינן דבליר מעשרה מזכין ליכא למימר דהא כתיב והצילו העדה ותו לא משכחת חובה בליר מי"ב:

ואין

דיני ממונות בשלשה. אחר שמנה דיינים כתלתא בבי משמיענו בכמה דנין אותם ד)והא דלא תנא כופר ושלשים של עבד כדתנן שאר קנסות י"מ משום דשור מיתתו בכ"ג וכזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר ושלשים של עבד (ב"ק דף מג.) ודלא כר"א דמחייב ע"פ עד אחד וע"פ הבעלים בפרק ארבעה וחמשה (שם מא:) ואין נראה דהא איכא אמוראי התם דסברי לאפי' ר' עקיבא דריש אם כופר לרבות שלא בכוונה ונראה לר"ת דכופר ול' של עבד הוי בכלל חבלות אי נמי תנא ושייר הני ושייר נמי יציאת עבד בראשי אברים דקנסא הוא ובעי נמי ג' מומחין וללישנא קמא לא חשיב הא שייר דאיכא למימר דפשיטא ליה דהוי מכלל חבלות אי נמי התנא לא איירי אלא בממון הניתן מיד ליד:

מה

א) [לקמן ט. סו:], ב) [לקמן ג: יבמות קא:], ג) עי' תוספות לקמן יד. ד"ה ועריפת, ד) [ביבמות קא: איתא ר' יוסי], ה) יבמות קא: קו., ו) [עי' תוספות לקמן יד: ד"ה נטע], ז) מגילה כג., ח) [עי' תוספות ערכין יט: ד"ה או דילמא ותוספות מגילה כג: ד"ה עשרה], ט) [לקמן עט:] ב"ק מד., י) שם טו., כ) לקמן טו., ל) [לקמן יח:], מ) לקמן כ., נ) [הא דלא קחשי' נמי זקן ממרא והשקאת סוטה דדינייהו בשבעים ואחד עי' תוספות סוטה ז: ד"ה מה להלן], ס) [לקמן יד: סוטה מה.] שבועות יד., ע) [עי' תוספות שבועות טו. ד"ה שאין וכו' ותוספות זבחים לג. ד"ה ולישבק], פ) [תמורה ח.], צ) לקמן ג., ק) עי' לקמן ח. כ' דיבורי רש"י המוציא שם רע וחכמים שייכין לכאן, ר) [נ"ל כדלקמן במתניתין], ש) [הר"מ כתב שזהו דיבור מדם], ת) [עיין תוי"ט], א) [עי' היטב ברש"י לקמן טו: ד"ה ברדלס וכו' וכמה שהשיגו עליו תוס' שם ד"ה והברדלס], ב) עי' רש"א, ג) בס"א: וכולה, ד) נ"ל והא. ר"ת.

תורה אור השלם

1. וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל כָּל בְּהֵמָה לְרִבְעָה אֹתָהּ וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם: ויקרא כ טז
2. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת יוּמָת וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ: ויקרא כ טו
3. וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: שמות כא כט
4. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ: במדבר יא טז
5. וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה: וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: במדבר לה כד-כה
6. עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי אֶת תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי: במדבר יד כז
7. לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת: שמות כג ב

לעזי רש"י

מרק"א. גבול, ספר.

א א מיי' פ"ה מהלכות סנהדרין הלכה א סמג עשין לז טוש"ע ח"מ סימן ג סעיף א:
ב ב ג מיי' שם הל' א:
ג ד מיי' שם הלכה ג:
ד ה מיי' שם הלכה ד:
ה ו מיי' שם הלכה ו:
ו ז מיי' שם הלכה ז ופ"ד מהלכות קידוש החדש הל' ט והלכה י:
ז ח מיי' פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הל' י ופ"ד מהל' סנהדרין הלכה ג' סמג עשין לד ופי' קסג:
ח ט מיי' פ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ה:
ט י מיי' פ"ד מהלכות יבום הל' ה סמג עשין נג טוש"ע אה"ע סימן קסט סעיף א:
י כ מיי' פ"ט מהלכות מעשר שני הלכה ו:
יא ל מיי' פ"ד מהלכות מעשר שני הלכה כ:
יב מ נ ס ע מיי' פ"ח מהל' ערכין הל' ב:
יג פ צ ק ר מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הל' ב:
יד ש מיי' שם הלכה א:
טו ת מיי' פ"ד מהל' עכו"ם הלכה ד:
טז א מיי' פ"א מהלכ' סנהדרין הלכה ג:
יז ב מיי' שם ופ"ה שם הלכה ג:
יח ג מיי' שם פ"ח הלכה א:

מוסף רש"י

והמוציא שם רע. לא מצאתי לבתך בתולים וכא להפסידה כתובתה ולא להורגה, שאינו מביא עדים שזינתה תחתיו, דאי לנפשות קאמי לא אמר ר"מ בשלשה (לקמן ח.). **וחכמים אומרים כו' מפני שיש בו דיני נפשות.** קס"ד דהכי קאמרי משום דאיכא מוציא שם רע דשייך בה דיני נפשות, וכגון שמביא עדים, ובגמרא פרכינן וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי, השתא מיהא לאו דיני נפשות הוא דליכא עדים (שם). **סמיכת זקנים.** על ראש פר העדה (לקמן ג.). **והקרקעות.** של הקדש הבא לפדותן, צריך עשרה ואחד מהן כהן (מגילה כג:). **ואדם.** אם בא לפדות (לפטור עצמו. ב"מ) מיד הקדש (שם). **על העיר.** על ירושלים, וצריך לקדש התוספת בשתי תודות ובשיר כדאמרינן בשבועות (לקמן יד:).

רבינו חננאל

דיני ממונות בשלשה גזילות וחבלות בשלשה כו'. אוקמה (רב בהון) (ר' אבהו) למתני' הכי דיני ממונות בשלשה ומה הן גזילות וחבלות הן שצריכין ג' מומחין כדכתיב בעסק גזילות בענין השומרין ג' אלהים והן מומחין.